گفت‌وگوی «جوان» با ناخدایکم بازنشسته تکاور دریایی نامدار اروجعلیان

به مناسبت ۲۹ فروردین روز ارتش و حماسه ناوچه‌های سبلان و سهند

نیروی دریایی به طور مستقیم مقابل امریکا ایستاد

مبینا شانلو

۲۹ فروردین روز گرامیداشت ارتش جمهوری اسلامی ایران نام‌گذاری شده است. این روز از سوی دیگر یادآور تقابل راهبردی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران با ناوگان دریایی ایالات متحده امریکا در ۲۹ فروردین ۱۳۶۷ است. نیروی دریایی نیز در کنار سایر یگان‌های ارتش در هشت سال جنگ تحمیلی، نقش مؤثری داشت و توانست ضربات مهلکی به دشمن وارد کند. حماسه ناو موشک‌انداز پیکان در ۷ آذر ۱۳۵۹ و عملیات افتخار آفرین «مروارید» از جمله عملیات‌های مهم این نیرو در دوران دفاع مقدس بود. به مناسبت ۲۹ فروردین روز ارتش و روز تقابل تاریخی ناوشکن‌های سهند و سبلان و ناو موشک‌انداز جوشن با ناوگان امریکا در خلیج فارس و شهادت تنی چند از دریادلان ارتش با ناخدایکم بازنشسته تکاور دریایی «نامدار اروجعلیان» به گفت‌وگو نشستیم تا از نقش مهم اما کمتر پرداخته شده نیروی دریایی در هشت سال دفاع مقدس بیشتر بدانیم.

نقش نیروی دریایی را در طول هشت سال جنگ تحمیلی چطور ارزیابی می‌کنید؟

در طول این سال‌ها چندان به نقش مؤثر نیروی دریایی در هشت سال دفاع مقدس پرداخته نشده است. نیروی دریایی از همان روزهای اول جنگ و حتی قبل از شروع جنگ، یگان‌های ناو تیپ هشتم را در خرمشهر مستقر کرد و چهار فروند از ناوشکن‌هایش در آنجا حضور یافتند اما از آنجایی که تهدیدات دشمن رصد و احتمال تجاوز آنها داده می‌شد، طی یک اقدام هوشمندانه نیروی دریایی این ناوشکن‌ها و هواناوهایی که در خسروآباد آبادان مستقر بودند را قبل از شروع جنگ در ۳۱ شهریور از خرمشهر بیرون آورد تا این تجهیزات در آنجا محبوس نشوند. یگانی از تکاوران عملیات ویژه نیروی دریایی به خاطر تحرکات ضدانقلاب در خرمشهر مستقر بودند که بلافاصله یک گردان از این تکاوران بعد از حمله روز ۳۱ شهریور عراق به مصاف آنها رفتند و دشمنی که قصد داشت سه روزه خرمشهر را تصرف کند، نتوانست به این هدفش دست پیدا کند. رزمندگان توانستند ۳۴ روز در خرمشهر مقاومت کنند و این جز به همت تکاوران نیروی دریایی و نیروهای مردمی و بسیج محقق نمی‌شد.

در ادامه جنگ هم می‌بینیم که نیروی دریایی یکی از یگان‌هایی بود که همواره نقش مهمی در پیشبرد مسائل جنگ داشت.

بله، نیروی دریایی بلافاصله بعد از شروع جنگ، قرارگاهی را به عنوان نیروی رزمی ۴۲۱ تشکیل داد که در بوشهر مستقر بود و تمام کنترل واحدهای شناور، ناوشکن، ناوهای موشک‌انداز و وسیله‌های پروازی را تحت کنترل قرار داد و شروع به شناسایی اهدافی کرد که وجود داشت. از همان روزهای ابتدایی جنگ عملیات «اشکان» و بعد عملیات «شهید صفری» که فاز نهایی آن عملیات افتخارآفرین «مروارید» بود اجرایی شد و تحرکات دریایی رژیم بعث عراق را در ساحل اروند و خور عبدالله رصد کرده و بلافاصله آنها را از دستیابی به شمال خلیج فارس ناکام گذارده و توانست نیروی دریایی عراق را به طور کامل منهدم کند. همه این رشادت‌ها باعث شد تا آخرین روز جنگ سیادت دریایی را در خلیج فارس حفظ کنیم و در نهایت در ۷ آذر ۱۳۵۹ توانستیم تکلیف نیروی دریایی عراق را مشخص کرده و اجازه ندهیم تا پایان جنگ در خلیج فارس عرض اندام کند.

نیروی دریایی حد فاصل سال‌های ۵۹ تا ۶۰ و در روند اجرای عملیات ثامن‌الائمه نقش مهمی را ایفا کرد. از حضورتان در این عملیات بگویید.

در عملیات ثامن‌الائمه(ع) که با فرمان حضرت امام خمینی(ره) منجر به شکست حصر آبادان شد نیروی دریایی از سال ۵۹ تا ۶۰ نقش مهمی ایفا کرد. پدافند در جزایر مستقر بود و هواناوهای نیروی دریایی اجازه ندادند محاصره آبادان کامل شود. زمانی که دشمن جاده آبادان- خرمشهر را تصرف کرد و از سمت خشکی کاملاً در محاصره قرار گرفت، تنها راهی که امکان کمک به خرمشهر وجود داشت، از طریق ساحل «بهمن‌شیر» بود که هواناوهای نیروی دریایی در آن مناطق باتلاقی و سخت، کار انتقال نفرات، تجهیزات، شهدا و مجروحین را انجام می‌دادند. در مدت این یک سال چند هزار ساعت پرواز انجام گرفت. نیروی دریایی در شب عملیات زیر آتش مستقیم توپخانه و تیربارهای سبک و سنگین عراق قرار داشت. در مناطق صعب‌العبور و کوه‌ها و مناطق باتلاقی تنها وسیله‌ای که می‌توانست فعالیت کند، هاورکرافت‌ها بودند که قابلیت داشتند روی هر زمینی پرواز کنند، در شرایطی که بالگردها، شناورها و قایق‌ها، نمی‌توانستند زیر آتش دشمن فعالیتی کنند این هاورکرافت‌ها بودند که نگذاشتند حصر آبادان کامل شود. در عملیات ثامن‌الائمه هم هاورکرافت‌ها به نیروی دریایی کمک و جناح طرف دریا را تأمین کردند. نقش نیروی دریایی در همه این مأموریت‌ها، اسکورت کشتی‌ها، ایجاد سیادت دریایی در همان نخستین روزهای جنگ در سال ۵۹ و حماسه ناو موشک‌انداز «پیکان» بود که تکاوران نیروی دریایی با مقاومت دلیرانه در خرمشهر مقاومت کردند.

در زمان جنگ تحمیلی، عراق هر وقت روی زمین کم می‌آورد، سعی می‌کرد آسمان و دریا را ناامن کند، به همین خاطر یکی از کارهای عمده نیروی دریایی اسکورت کشتی‌ها بود. در این مورد توضیح دهید.

از اقدامات نیروی دریایی اسکورت کشتی‌هایی بود که باید برای تأمین نیازها و مایحتاج کشور در آن شرایط فعالیت می‌کردند و تنها ترمینال نفتی ما در جزیره «خارک» بود که صادرات نفت‌مان از آنجا صورت می‌گرفت و ما باید نفت هم صادر می‌کردیم. نیروی دریایی با قدرت و توانمندی بالایی که داشت توانست تا آخرین روز جنگ حدود ۱۰ هزار فروند کشتی تجاری و نفتکش را اسکورت کند. نیروی دریایی کشتی‌هایی که عازم بندر امام بودند، را به صورت کاروانی و با تعیین فرمانده ستون حرکت می‌داد و توسط یگان‌های موشک‌انداز یا ناوشکن‌های نیروی دریایی تا مقصد اسکورت انجام می‌شد و بلافاصله در زمان حملات هوایی و موشکی دشمن تمهیدات مناسب در نظر گرفته می‌شد. علاوه بر این نفتکش‌هایی که قرار بود از جزیره خارک به سمت تنگه هرمز بروند هم از سوی نیروی دریایی اسکورت می‌شدند. مأموریت نیروی دریایی در زمان جنگ باز نگه داشتن خطوط مواصلاتی خودی و بستن خطوط مواصلاتی دشمن بود که دشمن را از آن دستیابی‌ها محروم کند.

یکی دیگر از مأموریت‌هایی که نیروی دریایی از همان ابتدا تا انتهای جنگ بر عهده داشت، علاوه بر مأموریت‌های جاری که کنترل تنگه هرمز بود، اعمال محدودیت‌هایی برای سایر کشورها از نظر کنترل و تردد بود. کشتی‌ها حق نداشتند به سمت عراق بروند و اسلحه و تجهیزات جنگی حمل کنند. نیروی دریایی نیرویی بود که به طور مستقیم در مقابل استکبار جهانی ایستاد و بعد از حمله امریکا به سکوی «نصر» با آنها درگیر شد و تکاوران نیروی دریایی که در آنجا مستقر بودند اقدام به دفاع کرده و شهدای بسیاری را تقدیم نمودند.

یک جایی خواندم نیروی دریایی اعلامیه‌ای هم در زمینه تردد کشتی‌های دیگر کشورها صادر کرده بود.

بله، این اعلامیه به عنوان نخستین اعلامیه بعد از جنگ به صورت بین‌المللی صادر شد و ما در این بیانیه اعلام کردیم که مانع تردد کشتی‌ها می‌شویم و حتی چند کشتی را نیز توقیف کردیم. از مأموریت‌های نیروی دریایی در طول این هشت سال دفاع از جزایر بود و تا پایان جنگ هم این مأموریت ادامه داشت. به خاطر تمهیداتی که نیروی دریایی ایران، حتی بعد از جنگ در خلیج فارس انجام داده بود کشتی‌هایی مثل کشتی‌های کویت، این ننگ را به جان خریدند و با پرچم امریکا کشتی خود را حرکت دادند اما با توجه به اینکه ما اعلام کرده بودیم اگر قرار است خلیج فارس ناامن باشد باید برای همه ناامن باشد، از این رو حتی حرکت کشتی‌ها با پرچم امریکا هم مورد اصابت قرار می‌گرفت. جنگ نفتکش‌ها مربوط به آن زمان است.

از وضعیت نیروی دریایی در سال‌های پایانی جنگ و مداخله قدرت‌های استکباری برایمان بگویید.

در اواخر فروردین ۱۳۶۷ و در آخرین روزهای جنگ درگیری‌های مستقیمی داشتیم. امریکا، سکوی «نصر» که تکاوران ما در آن مستقر بودند را مورد هجوم قرار داد. از این رو به ناو موشک‌انداز «جوشن» مأموریت داده شد که به سوی این سکوها برود. در حین انجام این مأموریت ناوچه جوشن مورد اصابت موشک‌های امریکایی قرار گرفت. ناوشکن «سهند» نیز که در حال مأموریت در دریا بود و برای دفاع رفت مورد اصابت موشک‌های هوایی قرار گرفت. البته نیروهای ما توانستند یک فروند هلی کوپتر امریکا را منهدم کنند اما در آخرین لحظه‌ای که این ناو در حال مقاومت بود، ناوشکن سهند و ناو موشک‌انداز جوشن در درگیری مستقیم با امریکا مورد اصابت قرار گرفتند. البته شروع درگیری از طرف ما نبود، امریکا به تعدادی از سکوهای ما حمله کرده و ما مجبور به دفاع و مداخله شدیم. رژیم بعث عراق در روزهای آخر جنگ کاملاً در موضع ضعف قرار داشت و امریکا به هر ترتیبی بود می‌خواست این جنگ را به یک نحوی خاتمه بدهد که عراق بیش از این ضربه نخورد و ما را مجبور به نوعی عقب‌نشینی در جبهه‌ها کند اما ما این کار را نکردیم و با امریکا به طور مستقیم درگیر شدیم، مردانه ایستادیم و شهدای بسیاری تقدیم کردیم.

جا دارد از همرزمان شهیدتان هم یادی کنیم.

شهید مسعود انشایی

بله، می‌خواهم اینجا از شهید «مسعود انشایی» نام ببرم که افسر توپخانه ناو موشک‌انداز «جوشن» بود و در مصاف با امریکا، مأموریت را بر عهده داشت. در حین مأموریت گشت‌زنی بودند که به ایشان ابلاغ کردند که باید به سمت نیروهای امریکایی برود. شهید مسعود انشایی متولد سال ۱۳۴۱ در شهرستان فسا بود که در سال ۱۳۶۰ به صف دریادلان نیروی دریایی ملحق شد و پس از گذراندن دوره‌های تخصصی مورد نیاز با نمرات عالی فارغ‌التحصیل شد. مسعود جزو اولین فارغ‌التحصیلان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی(ره) بود. ایشان از برجسته‌ترین و متدین‌ترین دانشجویان این مرکز بود. مسعود پس از اتمام تحصیل به منظور ادامه خدمت به منطقه دوم دریایی (بوشهر) منتقل شد و در سمت افسر جنگ‌افزار ناو جوشن انجام وظیفه کرد و از افسران شایسته و با تعهد نیروی دریایی بود و بارها از سوی فرماندهان مورد تشویق قرار گرفت. شهید مسعود انشایی در تاریخ ۱۹ فروردین ۱۳۶۷ در مقابله با نیروهای امریکای متجاوز در نبرد رویارو با ناوهای امریکایی همگام با پرسنل غیور ناو جوشن با مقاومت جانانه خویش برگ زرین دیگری را بر تاریخ دفاع مقدس و نیروی دریایی رقم زده و پیکر پاکش آذین آب‌های نیلگون خلیج فارس شد و به درجه رفیع شهادت نایل آمد.

در پایان ما را مهمان خاطراتی از جنگ و روزهای رزم‌تان در دریا کنید.

خاطره‌ای که همیشه در ذهن من مانده این است که به محض ورود به مأموریت رفتم. وقتی از دانشگاه فارغ‌التحصیل شدم، به بوشهر آمدم تا خودم را معرفی کنم. گفتند باید خودت را به یکی از ناوهای موشک‌انداز معرفی کنی، من هنوز ساکم دستم بود که فرمانده ناو گفت آماده باش داریم می‌رویم دریا، در همان زمان در اطراف جزیره «خارک» وضعیت قرمز اعلام شد. نفتکش‌هایی در آنجا مستقر بودند که چند موشک «اگزوسه» به سمت آنها پرتاب شد. بچه‌ها توانستند این موشک‌های اگزوسه را با آتشبار پاشنه مسلسل ۴۰ میلیمتری منهدم کنند اما آن روز برایم خاطره شد. شعله‌ای که از موتور موشک اگزوسه بیرون آمد را با چشم تعقیب می‌کردم که بلافاصله دستور آتش داده شد و تمام رینگ پدافندی اطراف به سمت این موشک زده شد و حتی وقتی موشک در هوا منفجر شد و نور بنفشی از موتور موشک ساطع شد، من که تا آن روز جنگ و موشک را از نزدیک ندیده بودم برایم جالب بود. در آنجا چند نفر هم شهید شدند.

اگر صحبت خاصی دارید، بفرمایید.

نیروی دریایی، نیرویی خط مقدم است. اگر تعرضی به این کشور شود، تهدید دریا پایه است. همان طور که رهبر معظم انقلاب فرمودند نیروی دریایی، نیروی راهبردی است. این نشان از اهمیت این نیرو دارد. ما برای اینکه اقتدار خود را نشان دهیم نیاز داریم در زمان صلح نیز آن را به نمایش بگذاریم و در دریاهای آزاد حضور داشته باشیم. زمانی که ناوگروه ما از کانال سوئز عبور کرد و وارد دریای مدیترانه شد، همان‌طور که دیدید چه انعکاس خبری در جهان داشت. در پایان به فرموده مقام معظم رهبری اشاره می‌کنم که فرمودند: «خوب است مردم ما بدانند یکی از نتایج عملیات‌های نیروی دریایی این بود که چرخه اقتصاد مملکت سالم ماند.»

یادکرد

تحلیلی بر قدرت فرماندهی شهید علی صیادشیرازی

اعتقاد به خدا سرلوحه کارهایش بود

آرمان شریف

شهید علی صیادشیرازی از فرماندهان سرآمد ارتش جمهوری اسلامی بود. مردی با اخلاق و باروحیه که حضورش در سخت‌ترین لحظات موجب گره‌گشایی می‌شد. شهید صیادشیرازی را نه تنها ارتشی‌ها بلکه نیروهای سپاه پاسداران هم دوست داشتند. او با آن سیمای آرام، محبوب قلب میلیون‌ها ایرانی بود؛ ایرانیانی که مجاهدت‌ها و دلاوری‌های او را در مقاطع دشوار دفاع مقدس فراموش نکردند و همواره با غرور از فرمانده غیورشان صحبت می‌کنند.

عملکرد صیادشیرازی از همان روزهای دفاع مقدس مورد توجه کارشناسان نظامی بین‌المللی بود. هوش و درایتش در عملیات‌ها مشهود بود. نیروها با عشقی وصف‌نشدنی در خدمت فرمانده‌شان بودند و با جان و دل به دنبال اجرای فرمان‌هایش بودند.

نویسنده نشریه مالین چاپ فرانسه در ۱۳۶۲ خورشیدی سپهبد صیادشیرازی را این‌گونه توصیف می‌کند: برای صیادشیرازی فرمانده نیروی زمینی ارتش ایران، کلید پیروزی به تانک و موشک بستگی ندارد بلکه تنها به اعتقاد به خدا بستگی دارد. قدی کوتاه، نگاهی روشن

> شهید صیادشیرازی را نه تنها ارتشی‌ها بلکه نیروهای سپاه پاسداران هم دوست داشتند. او با آن سیمای آرام، محبوب قلب میلیون‌ها ایرانی بود؛ ایرانیانی که مجاهدت‌ها و دلاوری‌های او را در مقاطع دشوار دفاع مقدس فراموش نکردند و همواره با غرور از فرمانده غیورشان صحبت می‌کنند

و دست‌هایی که با انگشتر عقیق صاف روی میز ستاد مشترک روی هم قرار گرفته‌اند. این متخصص توپخانه که دوره تخصصی خود را در امریکا گذرانده و امروز نیروی زمینی ارتش ایران را هدایت می‌کند، از فرمول‌ها نمی‌ترسد. او با سادگی می‌گوید: من یک سرباز اسلام هستم.

اعتقاد قلبی به خدا چنان در منش شهید صیادشیرازی رسوخ کرده بود که از چشم خارجی‌ها هم دور نمی‌ماند. خلوص قلبی صیادشیرازی را چنان استوار و محکم کرده بود که نمودش را در فرماندهی و شیوه رفتار و گفتارش مشاهده می‌کردند. قطعاً وجود چنین فرمانده‌ای برای ارتش‌های دنیا یک آرزوی بزرگ بود.

صیادشیرازی فضای فرماندهی ارتش را در قبل و بعد از انقلاب متحول کرد. او با حضور در حوادث کردستان در اوایل پیروزی انقلاب اسلامی و جبهه‌های نبرد با دشمن بعثی توانست برخی از ضوابط نادرست ارتش کلاسیک را تحول بخشد و الگویی اسلامی برای آن تعریف کند.

شهید صیادشیرازی نگاهی تک‌رو و یک‌جانبه در کار نداشت. او به اجماع و مشورت اعتقاد داشت و برای تصمیم‌گیری در مورد عملیات‌ها بر همگرایی با دیگر نیروهای نظامی تأکید می‌کرد. با همین رویکرد، اتحاد سپاه و ارتش را در دستور کار خود قرار داد و خیلی زود اتحادی مقدس و جدانشدنی میان این دو نیرو شکل گرفت.

این ایده و حرکت صیادشیرازی خط بطلانی بود بر نظریات کسانی که از پیروزی انقلاب بدین سو به دنبال جدایی میان این دو نهاد نظامی بودند. شهید صیاد در خاطراتش در مورد اتحاد سپاه و ارتش در دوران دفاع مقدس آورده است: «تلفیق دو نیروی سپاه و ارتش در قرارگاه مشترک و در خط، قابل توجه است. در قرارگاه ستادمان را متشکل کرده بودیم به یک ستاد عملیات واحد. هر کس وارد آن می‌شد فرماندهی واحد را بر عملیات احساس می‌کرد. بنده و برادر رضایی هر دو یکی محسوب می‌شدیم... دو جسم بودیم، ولی روح و فکرمان یکی بود، وحدت کلمه داشتیم و یک واحد بودیم.»

محسن رضایی، فرمانده وقت سپاه پاسداران نیز در رابطه با همکاری سپاه و ارتش در زمینه ارائه آموزش‌های نظامی به یکدیگر چنین می‌گوید: «همین زمینه باعث شد تا برادران ارتشی تجارب خود را به برادران سپاهی منتقل کنند و ما توانستیم در جنوب، آموزش‌های خوبی را با کمک امکانات برادران ارتشی به برادران سپاهی منتقل کنیم.»

مدیریت و فرماندهی صیاد تنها به قیودی که ارتش‌های کلاسیک آن را ایجاد کرده‌اند معطوف نمی‌شد. به عنوان مثال یکی از این قیود این است که فرمانده باید از میدان نبرد دور باشد اما شهید صیاد در عالی‌ترین جایگاه فرماندهی در میدان نبرد و در کنار رزمندگان حضور می‌یافت. به تعبیر خلاصه می‌توان گفت او یک فرمانده شجاع میدانی بود. با اینکه دو سالی می‌شد که از فرماندهی نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی استعفا داده بود و به عنوان نماینده امام خمینی در شورای عالی دفاع مشغول فعالیت بود ولی امور جبهه‌ها را رها نکرده بود و کماکان حضورش در میان رزمندگان ادامه داشت. روزی که خبر انجام عملیات «فروغ جاویدان» توسط منافقین را شنید در جبهه‌های جنوب کشور مشغول بررسی اوضاع بود و خود را سریع به غرب کشور رساند. ایشان با حضور به‌موقع خود در زمان عملیات ورق را به سود ایران بازگرداند و نیروهای مهاجم منافق را در تنگه چهارزبر گرفتار نیروهای ایرانی کرد و آنها هیچ‌گاه نتوانستند به اهداف شوم‌شان برسند.

جدول

طراح: علیرضا سجادی فر ■ شماره ۵۹۰۴

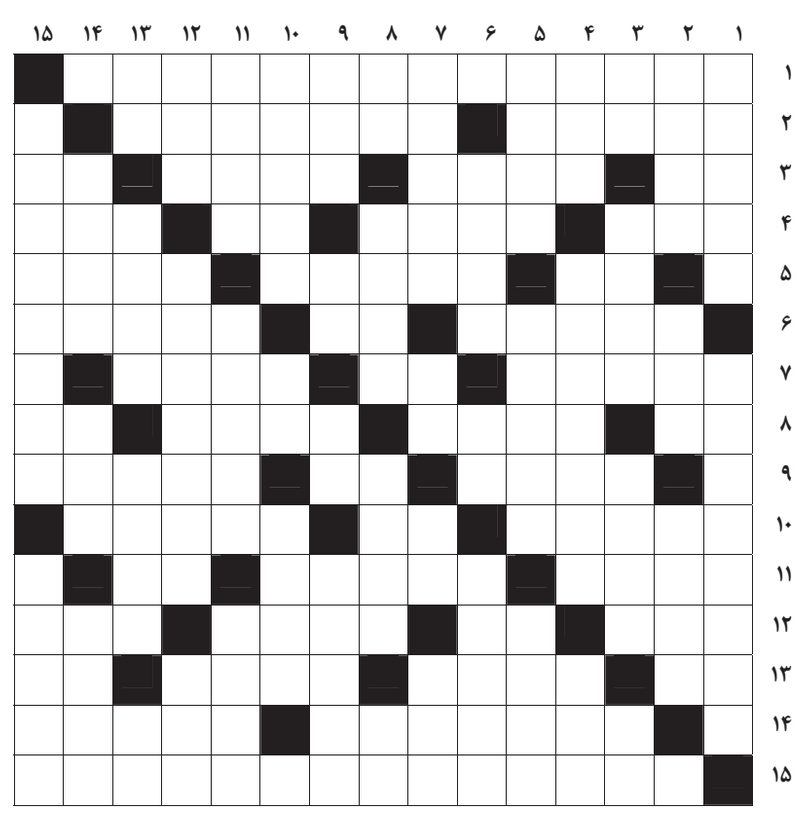

از راست به چپ

■ ۱- کالایی را به بهای خیلی ارزان فروختن ■ ۲- واحد شمارش کندوی عسل- قطعه‌ای در موتور خودرو ■ ۳- می‌دهند و رسوا می‌کنند- اکنون- کشیده شده- چله کمان ■ ۴- سیم زمین در اصطلاح برقکاران- لقب اشرافی هندی- سفید آذری- نام علمی در ریاضی که حروف به جای اعداد به کار می‌رود ■ ۵- تاقچه بالا- ماست را خوشبو می‌کند- شاهد ■ ۶- مادر- مغز- قادر ■ ۷- اسباب ترس کودک از دکتر- پاروی قایقرانان- نام قدیم طبس ■ ۸- اولین نت- بزرگ‌ترین پهلوان داستانی ایران- بی‌حس- آش ■ ۹- مؤسس- رنگ مو- توقف مسافر جایی میان راه ■ ۱۰- تیپا- صدای پارگی کاغذ- رسانیدن پیام ■ ۱۱- پیامبری در شکم ماهی- اجلاس- پیچ و تاب ■ ۱۲- مهره‌ای در شطرنج- بنابراین- الان ندارد- چین و چروک ■ ۱۳- راه میان‌بر- تقویت‌کننده امواج تلویزیونی- جزیره‌ای در جنوب- بهتر از بدتر ■ ۱۴- رودی مهم در چین- دریاچه‌ای در افریقا ■ ۱۵- دوطرفه بودن محبت یا احساس

از بالا به پایین

■ ۱- فنی در کشتی آزاد- درخواست جبران هتک حرمت ■ ۲- قتل سیاسی- علامت اختصاری سازمان هواشناسی- غذای زندانی ■ ۳- نمایش تلویزیونی- تیراندازی به اهداف پروازی- نوعی بیمه خودرو- دانه خوشبو ■ ۴- سرمربی تیم ملی کشتی فرنگی- شهر تیم فیورنتینا- رود روسیه ■ ۵- آواز کبوتر- بسیار بی رحم- در امان ■ ۶- پیک کاغذی- حرف زمین‌شوی- نوعی فیلم ■ ۷- بهره هوشی- دهان- اتمسفر- قرآن تاریخی سنندج ■ ۸- حرف نفی عرب- از هفت قلم آرایش قدیم- از دین برگشته- شامل همه ■ ۹- یک دور خواندن قرآن- آب منجمد- مرتجع لاستیکی- اثر ماکسیم گورکی ■ ۱۰- اجبار کردن- زبانه آتش- رشوه دادن ■ ۱۱- نکته‌سنج- رودی در استان ایلام- به فراگیر شدن و رواج یافتن به بحث در شبکه‌های اجتماعی گفته می‌شود ■ ۱۲- وسایل سفر- بدخلق و عبوس- مرزبان ■ ۱۳- آقای اسپانیایی- برنا- سرود و آواز- غذای نذری ■ ۱۴- مقاوم‌ترین ماهیچه بدن- بوستان- هندوانه ابوجهل ■ ۱۵- بسیار معروف- آسیاب دهان

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه در سه فقط یک بار به کار روند.

۸	۵	۲						۱
						۶	۴	
			۸		۱			
	۷	۴			۳			
						۳	۶	
		۳		۵	۲			
						۸		۴
			۱		۹			
۵	۳						۲	

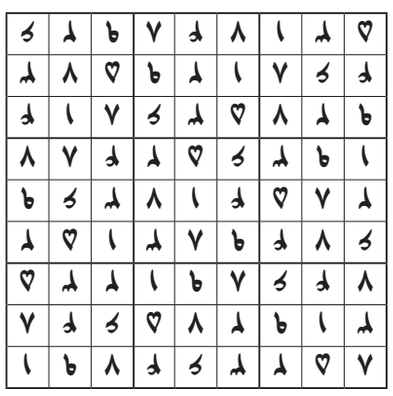

جدول کلمات متقاطع
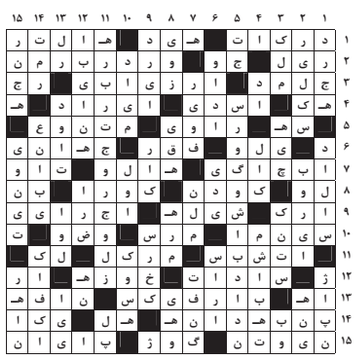
پاسخ جدول شماره ۵۹۰۲